

illegale blad durfde toen niet verder te gaan dan te schrijven dat 'de mogelijkheid . . . nog niet (kon) worden uitgesloten' dat het Geallieerde offensief 'voor de winter' zou worden ingezet.¹

Anderen wisten wel beter!

Johan Doorn had al in augustus '42 in *De Oranjekrant* geschreven dat het 'natuurlijk onzin' was, te beweren, 'dat Engeland nog niet klaar is voor 'n invasie'; de Sowjet-Unie was 'de grootste 'vijand' van de 'Anglo-Amerikaanse miljardairs'; daarom moest 'ten koste van miljoenen levens' 'eerst Rusland zijn uitgeput, zo uitgeput dat het geen gewicht meer in de schaal kan leggen bij de politieke herconstructie van Europa. Engeland slaat dan twee vliegen in één klap.'² Niet anders oordeelde Paul de Groot in *De Waarheid*: in Engeland stonden, schreef hij in september, 'reeds jaren miljoenen goedgeoeffende en bewapende Engelse soldaten kringetjes te spugen.' Om het lijden der volkeren bekommerden Churchill en Roosevelt zich niet en 'de Engelse grootkapitalisten' evenmin –

'en dan komen er Engelse sociaal-democraten om dit goed te praten . . . Hoeveel ellende en rampen heeft de sociaal-democratie niet reeds op haar geweten . . . De Nederlandse arbeiders . . . moeten weten dat zij hun ellende van thans voor een groot deel aan de Engelse sociaal-democratie te danken hebben . . . Zij handelt daarbij als altijd en overal als handlangster van het grootkapitaal.'³

★

Herfst dus – en geen invasie.

Het was, schreven wij, 'een haast niet te aanvaarden teleurstelling' voor de brede massa. Maar die teleurstelling was zeker niet geringer voor de kleine minderheid die zich met hart en ziel aan het illegale werk gaf. Haar rijen, telkens aangevuld, werden telkens opnieuw gedund en de problemen waarmee zij geconfronteerd werd, waren met name in de zomer van '42 een veel acuter karakter gaan aannemen: de Jodendeportaties hadden, om slechts dat ene punt te noemen, een ongekende vraag doen ontstaan naar valse persoonsbewijzen en bonkaarten voor levensmiddelen.

¹ *Slaet op den Trommele*, 23 (sept. 1942), p. 2. ² *De Oranjekrant*, 12 (aug. 1942), p. 5.

³ *De Waarheid*, sept. 1942, p. 2.